

Rozwój dzieci w wieku przedszkolnym

---

oczekiwania

rzeczywistość

Rozwój mózgu u dzieci w wieku Przedszkolnym

- Do 6 roku życia mózg dzieci czterokrotnie zwiększa swoją objętość z okresu noworodkowego i osiąga 90% swojej ostatecznej wielkości. Zmiany zachodzące w strukturze i fizjologii mózgu między 3 a 6 rokiem życia dziecka zbiegają się z intensywnym rozwojem samokontroli, włączając tu kontrolę impulsów, procesów uwagowych oraz odraczenie gratyfikacji

Okres przedszkolny to czas od 3 do 7 lat.

Jest to czas poprzedzający naukę w szkole, gdzie w rozwoju dziecka zachodzi wiele zmian. Nazwa okres przedszkolny wynika z tego, że około 50% dzieci zaczyna w tym czasie uczęszczać do przedszkola, a za tym idzie staje się ono przedmiotem oddziaływań systemu oświatowego.

W obrębie okresu przedszkolnego możemy wyróżnić trzy fazy:

- Faza pierwsza (wczesna) obejmuje wiek od 3 do 4 lat.

W tej fazie dzieci są jeszcze na ogół mało samodzielne (nie radzą sobie same w różnych sytuacjach życiowych i wymagają pomocy dorosłych np. przy ubieraniu się). Także zasób doświadczeń tych dzieci jest jeszcze niewielki a słownik obejmuje około 1000 wyrazów. W tym okresie dzieci lepiej rozumieją polecenia kierowane bezpośrednio do nich niż te dawane całej grupie.

Faza druga (średnia) obejmuje wiek od 4 do 5,5 roku.

- Dzieci w tym wieku znajdują się w fazie myślenia, rozwiązują zadania na płaszczyźnie manipulacyjnej i ruchowo-spostrzeżeniowej.
- Zabawy w tym wieku są nadal dość proste i krótkie (dziecko nie potrafi kontrolować uwagi przez dłuższy czas i szybko zmienia przedmiot swoich zainteresowań).
- Dzieci w tym wieku charakteryzuje duża chwiejność uczuciowa i wrażliwość, są one już dość samodzielne i zaradne, nawiązują także przyjazne kontakty z rówieśnikami (ze względu na impulsywność dzieci w tym wieku nie brak także konfliktów) i lubią ich towarzystwo.
- Około 5-go roku życia dziecko wkracza w „wiek pytań”. Dziecko odkrywa świat zadając rodzicom mnóstwo (często kłopotliwych) pytań, starając się w ten sposób poznać świat. Jest ono bardzo żywe i ruchliwe, bardzo dociekliwe i wścibskie, a jego doświadczenia są coraz szersze.

Faza trzecia (późna) obejmuje wiek od 5,5 do 7 lat.

- Dzieci w tym wieku przejawiają żywe zainteresowanie światem przyrody oraz niektórymi zjawiskami społecznymi. W tym okresie zmienia się także sposób przyswajania wiedzy.
- Dziecko jest już zdolne na dłużej skupić na czymś uwagę. Samodzielność dziecka i wyższy stopień jego usamodzielnienia sprzyja powierzaniu mu przez dorosłych odpowiedzialnych zadań (np. obowiązki). W tym okresie bardzo bogate jest życie uczuciowe dziecka.

Schemat przemian w zachowaniu

na podstawie „Rozwój psychiczny dziecka od 0 do 10 lat”

2 lata	5 lat	10 lat	Spokój, pewność
2 ½	5 ½ - 6	11	żałamanie
3	6 ½	12	Harmonia, równowaga
3 ½	7	13	uwewnętrznienie
4	8	14	Żywiłowość, ekspansywność
4 ½	9	15	Uwewnętrznienie – uzewnętrznienie, niepokój, neuroza
5	10	16	Spokój, pewność

Rozwój emocji u dzieci w wieku przedszkolnym

- Rozwój emocjonalny dziecka następuje w sytuacjach społecznych, w kontaktach z innymi, podczas wspólnych rozmów i doświadczeń. Wzrasta wraz z nabywaniem przez dziecko zdolności intelektualnych i sprawności językowej. **Dojrzałość emocjonalna przedszkolaka rozwija się wraz z jego wiekiem, ale zależy również i od sposobu w jaki jego rozwój emocjonalny wspierany jest przez najbliższe otoczenie.**
- Reakcje dorosłych, które wspierają rozwój emocjonalny dziecka, to przede wszystkim traktowanie poważnie wszystkich jego uczuć oraz potrzeb i poświęcanie im uwagi - nazywanie ich i akceptowanie, panowanie nad własnymi emocjami w kontakcie z dzieckiem.

Dziecko trzyletnie

- stany emocjonalne są krótkotrwałe, gwałtowne i bardzo zmienne,
- dziecko potrafi bardzo szybko przechodzić z odczuwania smutku do radości i okazuje te uczucia z bardzo dużą siłą;
- zachowanie dziecka jest impulsywne, jest przejawem przeżywanych przez nie emocji w danej chwili;
- nie potrafi jeszcze kontrolować swoich emocji, udawać czy ukrywać ich; agresję przejawia głównie w sposób fizyczny (bije, kopie, gryzie)

Dziecko czteroletnie

Jest ufne, demonstruje duże poczucie pewności siebie, wykazuje ciekawość, skuteczność i wytrwałość w działaniu.

Dość dobrze panuje nad własnymi emocjami. Traktowane poważnie, rozwiązuje problemy, kierując się rozsądkiem. Posiada utrwalone standardy zachowań przyjętych od rodziców i bliskich.

- w tym wieku nasilają się u dziecka lęki słuchowe, przed ciemnością i dzikimi zwierzętami oraz wyjściem mamy - często związane są one z rozwijającą się u dziecka wyobraźnią;

Dziecko pięcioletnie

Demonstruje pewność siebie, bywa zarozumiałe, lubi się popisywać, niekiedy stosuje groźby, ale także okazuje przyjacielskość i wspaniałomyślność.

Z determinacją dąży do tego by być najlepszym i z wytrwałością ćwiczy nowe umiejętności.

Potrafi dość dobrze panować nad emocjami, jest bardziej zrównoważone.

Dziecko sześćoletnie

Mniej stabilne emocjonalnie niż w wieku pięciu lat.
Bardzo szybko zmienia uczucia przyjaźni na wrogość.
Wykazuje skłonności do egocentryzmu, skrupulatnego przestrzegania rytuałów, agresji, buntu i drażliwości.
Potrafi być kochające przyjazne i z entuzjazmem współpracuje z innymi. Ciekawe wszystkiego, co je otacza.

Z trudem akceptuje brak własnego sukcesu i niełatwo pokonuje frustracje.

Czynniki ryzyka rozwoju dzieci wyodrębnione w badaniach

(za: Hayned, Mash, 2013)

- geny
- temperament
- zaburzenia więzi
- deficyty społeczno-poznawcze
- deficyty w zakresie społecznego uczenia się
- trudności w zakresie regulacji emocji
- wyężona kontrola i funkcje wykonawcze,
czyli Zdolność kierowania własnymi myślami i zachowaniem w sposób świadomy, celowy i zaplanowany
- zaburzenia neuropsychologiczne i neurofizjologiczne
- niedostosowanie/nieprawidłowość/zaburzenie opieki rodzicielskiej
- przemoc, maltretowanie
- zaburzenia zdrowia psychicznego rodziców
- konflikt rodzicielski, zaburzenia w systemie rodzinnym
- bieda, problemy bytowe rodziny

Dobroczynne skutki ufnej przywiązania

Do 12 miesięcy

- Ciekawość świata (dziecko spontanicznie eksploruje otoczenie)
- Rodzic w funkcji „bezpiecznej bazy”
- Płacz znacznie rzadszy niż u dzieci z innymi typami przywiązania
- Gotowość do współpracy z opiekunami
- Stosunkowo łatwo ukoić płacz i odłożyć dziecko po ukojeniu go

Wiek przedszkolny

- Dziecko przyjaźnie nastawione do rówieśników
- Lubi spędzać czas z innymi dziećmi
- Kompetentnie radzi sobie ze stresem
- Pozytywna samoocena

Wiek szkolny

- Nawiązywanie przyjaźni z rówieśnikami
- Kompetencje społeczne, dobre funkcjonowanie w grupie
- Pewność siebie i wiara we własne siły
- Aдекватna samoocena

Adolescencja

- Prawidłowe relacje społeczne
- Dziecko ceni sobie przyjaźnie i bliskie relacje
- Dobre radzenie sobie z konfliktami
- Asertywność przy zdolności rozumienia perspektywy innych
- Przygotowanie do radzenia sobie z wyzwaniami adolescencji i kryzysu rozwojowego

Grupa czterolatków

Robert i Ania bawią się w strażaków. Są przebrani w peleryny i mają zbudowany wóz strażacki. Siedzą na kocyku, obok pluszowego psa i czekają na „alarm”, by wyruszyć do pożaru. Ania hałasuje i pokazuje Robertowi, gdzie ma „podjechać” wozem i oboje są gotowi ratować poszkodowanych, oboje są zadowoleni i radośni.

Nagle sytuacja szybko i bardzo dynamicznie się zmienia. Ania nagle decyduje, że to ona będzie kierowcą i próbuje przesunąć Roberta. Podbiega do nich Tomek, który od dłuższej chwili przyglądał się zabawie i chciałby do niej dołączyć. Robert, ze wszystkich sił opierając się Ani i walcząc o utrzymanie siedzenia kierowcy, nie zgadza się na udział Tomka w zabawie. Mówi mu, że jest za mały, by dołączyć. Ania zaplątuje się w kocyk, przewraca i zaczyna płakać.

Wtedy podbiega Jacek, grupowy „urwis”, zaczyna przedrzeźniać kolegów i naśmiewać się z upadku i płaczu Ani.

Jakich kompetencji wymaga ta sytuacja?

	Ania	Robert	Tomek	Jacek
Społeczno - poznawcze				
Komunikacyjne				
Emocjonalne				
Związane z myśleniem o sobie				

Pomiędzy normą a patologią wieku przedszkolnego

obszar / nasilenie	małe	średnie	duże
Wybuchy złości	Zdarzają się	Dziecko ma problem z wyciszeniem się, gdy jest złe	Bije, kopie, gryzie podczas wybuchu złości
Lekceważenie innych	Nie dba o uczucia innych, gdy jest złe, sfrustrowane	Zachowuje się, jakby zadowolenie innych nie było dla niego ważne	Denerwowanie, Sprawianie przykrości innym sprawia mu przyjemność

Obszar	Kluczowe zadanie rozwojowe	Normatywna wariantywność zachowania	Przykład zachowania atypowego na granicy normy
Regulacja emocji	<ul style="list-style-type: none"> -tolerowanie stresu -regulowanie sposobu wyrażania emocji -zdolność do uspokojenia się -nazywanie stanów emocjonalnych 	<ul style="list-style-type: none"> -łagodne wybuchy złości we frustracji -krótkie przyleganie do rodzica w nowej sytuacji -czasem opór przed przyjęciem pocieszenia od rodzica -smutek jako reakcja na trudne zdarzenie -czasem nudzenie się -martwienie się o zdrowie/samopoczucie swoje i rodziców 	<ul style="list-style-type: none"> -nieprzewidywalne, długie wybuchy złości -częste rozdrażnienie -stałe problemy z przechodzeniem z jednej sytuacji w drugą -stały opór przed przyjęciem pocieszenia od rodzica -lęk separacyjny mimo poznania nowych osób/sytuacji -ciągle zamartwianie się -częste wycofywanie się z trudnych sytuacji -trudności w okazywaniu radości
Samokontrola	<ul style="list-style-type: none"> -hamowanie reakcji -odroczone gratyfikacje -używanie mowy i strategii rozwiązywania problemów -planowanie działań 	<ul style="list-style-type: none"> -agresja reaktywna przy konfliktach z rówieśnikami -łagodne trudności z rozwiązywaniem problemów przy wyzwaniach -łagodne problemy z odraczeniem gratyfikacji -impulsywność przy wysokim poziomie motywacji 	<ul style="list-style-type: none"> -agresja jako główna reakcja na frustrację -zdezorganizowana, słabo planowana aktywność -niski poziom wytrwałości -ograniczona zdolność odraczenia gratyfikacji

Jak wspomagać prawidłowy rozwój dziecka? Co może zrobić rodzic?

1. Odkryć swoje dziecko, czyli:

- znać etap rozwoju, na którym aktualnie się ono znajduje,
- zaspokoić jego potrzeby na danym etapie rozwoju.

2. Określić swój styl rodzicielski

Styl rodzicielski to sposób reagowania. Jego znajomość jest przydatna do określenia stylu swojego nieświadomego rodzicielstwa. Pozwala na zdobycie informacji o tym, co rodzic może zmienić w sobie na każdym etapie rozwoju swojego dziecka.

3. Dokonać rozróżnienia pomiędzy dzieckiem a sobą moje dziecko nie jest mną!

Niezdrowe pomieszanie osobowości oraz nie respektowanie granic innych osób nazywa się w psychologii symbiozą.

4. Zebrać informacje o swoim rodzicielstwie. Ich źródłem mogą być:

- własne emocjonalne reakcje na dziecko,
- wspomnienia dotyczące swoich rodziców z tego etapu własnego rozwoju,
- myśli i uczucia wyrażane przez dziecko,
- opinie i obserwacje współmałżonka oraz innych osób,
- obserwacja samego siebie w relacji z dzieckiem.

5. Określić obszary, w których konieczny jest rozwój.

Punkty rozwoju to miejsca konfliktu bądź dyskomfortu w kontakcie z dzieckiem. Wielu rodziców nie potrafi swobodnie rozmawiać ze swoimi dziećmi na tematy takie jak: śmierć, dojrzewanie, seksualność, Bóg.

Bez pracy nad sobą nie można efektywnie pomóc dziecku przejść poprzez etapy rozwojowe, na których sami się zablokowaliśmy jako dzieci lub nastolatki.

Przykłady najczęściej spotykanych zaburzeń w zachowaniu przedszkolaków, które powinny skłonić rodzica do skorzystania z poradni specjalisty

---

Zaburzenia zachowania

- Nasilone częste zachowania agresywne, bez wyraźnej przyczyny, które zagrażają innym, np. zastraszanie dzieci, rzucanie rzeczy z rozmysłem, by zniszczyć, męczenie zwierząt;
- Agresja połączona z silną niechęcią do współpracowania z innymi dziećmi, z opiekunem;
- Dziecko odgrywa scenki obrazujące przemoc, używając słów nieadekwatnych do wieku;
- Przekracza granice seksualne innych dzieci;
- Z powodu agresywnych zachowań inne dzieci nie chcą się z nim bawić, jest osamotnione.

Zespół nadpobudliwości

Psychoruchowej z deficytem uwagi (ADHD)

- Niemożność skoncentrowanie uwagi (zapominanie poleceń, rozpraszenie uwagi lub skupianie jej tylko na jednym bodźcu, niekończenie zadań);
- Nadmierna impulsywność (gadatliwość, notoryczne wtrącanie się do rozmowy dorosłych, przeszkadzanie w zajęciach, dziecko nie potrafi czekać na swoją kolej, często impulsywne bicie, niszczenie pracy innych);
- Nadruchliwość (dziecko nie potrafi usiedzieć na miejscu, stale się kręci, jest gadatliwe, zaczepia innych, szturcha).

Zaburzenia integracji sensorycznej (IS)

- Zaburzona koordynacja ruchowa (mała sprawność, trudność w naśladowaniu ruchu innych, dziecko zbyt mocno lub zbyt lekko chwyta przedmioty, boi się oderwać stopy od podłoża, podczas zajęć ruchowych reaguje lękiem lub agresją);
- Dziecko lepiej radzi sobie w małej grupie, a zaczyna zachowywać się agresywnie w większej;
- Poszukuje intensywnych bodźców (poprzez obijanie, ocieranie się o inne dzieci lub przedmioty) i ruch (ciągle się kręci, zwisa, huśta) lubi wydawać głośne dźwięki lub wyraźnie ich unika (zatyka uczy), reaguje agresją na niekontrolowany przez siebie dotyk, unika dotyku innych osób lub określonych faktur;
- Dziecko jest niestabilne emocjonalnie, bywa agresywne, ma trudności z zasypianiem i snem;
- Nie lubi czesania, obcinania paznokci lub ma obniżoną wrażliwość na bodźce dotykowe, bólowe;
- Dziecko nie lubi/domaga się produktów o określonej konsystencji, unika określonych zapachów;
- Dziecko powyżej trzeciego roku życia ssie lub gryzie przedmioty.

OBJAWY ZABURZEŃ INTEGRACJI SENSORYCZNEJ

Silna, negatywna reakcja na: **mycie włosów, obcinanie, czesanie**

Silna, negatywna reakcja na **mycie twarzy**

Słaba lub nadmierna **reakcja na ból**

Częste **potykanie się**
niezgrabność ruchowa

Preferuje tylko **pewne typy jedzenia**
lub przejada się
aż do nudności

Trudności z **pisaniem**,
rysowaniem, wycinaniem

Nadwrażliwość na **światło**,
jaskrawe kolory

Nie lubi **przytulania**
lub ciągle ociera się, drapie
uderza o przedmioty

Nadwrażliwość na **dźwięki**

Trudności z nauką **jazdy na rowerze**

Trudności z **koncentracją**

Zbyt lekko lub zbyt mocno **ściska przedmioty**

Trudności ze **zrozumieniem poleceń**

Choroba **lokomocyjna**
nie lubi huśtawek

Narzeka na **drażniące metki**

Nie lubi **ubierać się**, preferuje
niektóre ubrania (bardzo miękkie/
bardzo szorstkie/mocno przylegające)

Uderzanie głową
kiwanie, namiętne huśtanie

Unika **chodzenia boso**
lub chodzi na palcach

Zaburzenia za spektrum autyzmu

- Częste, niezrozumiałe dla otoczenia wybuchy złości, krzyk, próby samookaleczenia, plucie, szczypanie, bicie, kopanie, walenie głową w ścianę;
- Reagowanie agresją na drobne zmiany w otoczeniu;
- Trudności w porozumiewaniu się;
- Nieumiejętność uczestniczenia w interakcjach społecznych;
- Sztywne wzorce aktywności, zainteresowań i zachowań.

Depresja dziecięca

- Dziecko jest ciągle smutne;
- Nie cieszą go rzeczy lub czynności, które wcześniej lubiło;
- Często wydaje się poruszone, pobudzone, wrażliwe;
- Uskarża się na bóle głowy, żołądka;
- Nie chce chodzić do przedszkola;
- Sprawia wrażenie znudzonego, pozbawionego energii, ma problemy z koncentracją uwagi;
- Zmienia zwyczaje dotyczące snu i jedzenia;
- Jest niezdecydowane, zapominalskie;
- Ma skłonności do wypadków, zarażeń.

Dziękuję za uwagę

Korzystałam z:

- Alicja Strzelecka - Lemiech, Rozwój emocjonalny dziecka, w: Doradca Nauczyciela Przedszkola, listopad 2013,
- Jolanta Kolibowska, Inteligencja emocjonalna, Zeszyt metodyczny, 6/2013
- Daniel Goleman, Inteligencja emocjonalna, Poznań, 1997
- „Rozwój psychiczny dziecka od 0 do 10 lat”, GWP 2006

